

تبیین سازوکارهای مجتمع‌های مسکونی از دیدگاه روانشناسی محیط در راستای ارتقا امید به زندگی ساکنان (مطالعه موردی: شهرک اندیشه رشت)^۱

متین فرزیدی*، رضا پرویزی**، مریم دانش‌شکیب***

تاریخ دریافت مقاله: ۹۸/۲/۱۰

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۸/۳/۳۱

چکیده

روانشناسی محیط دربردارنده‌ی رفتار دو سویه میان انسان با محیط کالبدی و قابلیت‌های محیطی می‌باشد. الزام معماران به شناخت صحیح این روابط، توجه ویژه به آن‌ها در طراحی شهرک‌های مسکونی و پاسخ‌گویی صحیح به این امر تأثیر فراوانی بر روابط میان افراد، سلامت روان و افزایش امید به زندگی دارد. در شهرک اندیشه مشکلات متعددی از جمله آلودگی بصری، وجود زمین‌های بایر، نیمه‌ساز بودن برخی بلوک‌ها، آلودگی محیطی و غیره وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها عدم توجه به حریم و فضای شخصی و به دنبال آن نقصان امنیت می‌باشد. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و شیوه‌ی گردآوری اطلاعات میدانی و اسنادی است. هدف تحقیق، بررسی ضرورت مؤلفه‌های روانشناسی محیط در مجتمع‌های مسکونی و نقش آن در بهبود امید به زندگی افراد می‌باشد. در این پژوهش پس از مطالعه‌ی تحقیقات پیشین، با در نظر گرفتن عوامل کمتر بررسی شده مرتبط با روانشناسی محیط به تحلیل شهرک اندیشه از طریق نرم‌افزار spss19 و smart pls پرداخته شد. از ۴۲۰ پرسشنامه توزیع شده ۳۹۰ پرسشنامه دارای پاسخ صحیح بود. نتایج نشان داد که کنترل استرس افراد بیشترین تأثیر را بر امید به زندگی دارد. معیارهای حرکت و مکث، کنترل استرس و نشانه‌های محیطی در مجموع ۹۱ درصد از تغییرات امید به زندگی را توضیح می‌دهند.

واژگان کلیدی

روانشناسی محیط، امید به زندگی، شهرک اندیشه

* farzidi1375@gmail.com

** reza.parvizi@deylaman.ac.ir

*** daneshshakib_maryam@yahoo.com

* دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی معماری مؤسسه آموزش عالی دیلمان لاهیجان، گیلان، ایران.

** عضو هیئت علمی مؤسسه آموزش عالی دیلمان لاهیجان، گیلان، ایران.

*** مدرس مؤسسه آموزش عالی دیلمان لاهیجان، گیلان، ایران.

مقدمه

روانشناسی محیطی شاخه‌ای از روانشناسی است که رابطه‌ی بین فرد و ویژگی‌های جسمی محیط‌های زندگی روزمره و محیط طبیعی را بررسی می‌کند و در راستای سلامتی بشر و ارتقاء روابط انسان و محیط زندگی. ظهور روانشناسی محیطی به منظور پاسخگویی در زمینه‌های فنی، معماری و علوم طبیعی زیست محیطی می‌باشد که با مشکلات طراحی و ویژگی‌های فیزیکی محیط‌های روزمره مردم مواجه است (Bonnes & Carrus, 2017, 2). روانشناسی محیطی، تحقیقات اولیه علمی است، با هدف درک مفاهیم و محیط کار شخصی و عملی که این دانش را برای بهبود شرایط انسانی مورد استفاده قرار می‌دهد. روابط بین افراد و محیط است. افراد، محیط را تغییر می‌دهند و رفتار، تجربه و رفاه آن‌ها توسط محیط تغییر می‌کند (Gifford, 2012, 54). چالش روانشناسی محیطی این است که ابزارهایی را فراهم کند که نه تنها قادر به تخصیص اعتبارات در خانه یا محله باشد بلکه تشویق به تخصیص شهر و کمک به فرد برای شناسایی جامعه شهری. دستیابی به شهرهای پایدار نیازمند فرهنگ‌های مدنی قوی و انسجام سیاست‌های جدید است (Moser, 2004, 631). امید مفهوم چندبعدی مرکب و پایه مهم زندگی می‌باشد. امید مشخصه و صفتی از انسان است که با مفهوم پیروزی و اعتقادات به شدت همراه می‌باشد (Miller & Marvess, 1998). به نقل از افکاری و علیزاده، (۱۳۹۴، ۳). از دیدگاه اسنایدر^۱، امید عبارت است از ظرفیت ادراک شده برای تولید مسیریایی به سمت هدف‌های مطلوب و انگیزه ادراک شده برای حرکت در این مسیرها (Snyder, 2000, 8) به نقل از پرچم و همکاران، (۱۳۹۲، ۶). امروزه ارزش‌هایی از جمله رابطه‌ی صحیح انسان با محیط زندگی خود، ایجاد محیط زندگی فراتر از سرپناه، توجه به نیازهای روانی ساکنین و امثال آن به دست فراموشی سپرده شده است و ارزش‌های معماری با رویکردی مصرف‌گرا به ساخت، صنعتی شدن و توجه بیشتر به جنبه اقتصادی آن، در حال رونق می‌باشند (پهروزی و فرامرزی اصلی، ۱۳۹۵، ۱). از پیامدهای طراحی محیط مسکونی، سلامت روان ساکنین، سازگاری فردی و اجتماعی، ثبات و همبستگی خانواده است (پهرامی، ۱۳۷۶ به نقل از صفاری نیا، ۱۳۹۰، ۶۱). مسکن نامناسب باعث پیدایش افسردگی، اختلالات رفتاری و هیجانات عصبی می‌شود (Tyson, Lambert, Beattie, 2002). به نقل از صفاری نیا، (۱۳۹۰، ۶۱). از مشکلات شهرک اندیشه‌ی رشت می‌توان به عدم رسیدگی به فضای سبز و نبود هویت در پارک شهرک، عدم زیبایی بصری در محیط، نبود فضاهای خدماتی از جمله نانوائی و مهدکودک، کوچک بودن ابعاد پیاده‌روها و وجود درخت در وسط پیاده‌روها، وجود زمین‌های خالی بین بلوک‌ها، کفسازی نامناسب مسیرهای سواره و پیاده، نبود شماره در نمای بلوک‌ها جهت شناسایی، عدم وجود تزیینات روشنایی جهت زیبایی محیط و زیبایی چشم‌انداز، وجود عواملی چون دودکش و کولر در نمای ساختمان و ایجاد آلودگی بصری، تفاوت در ناسازی بلوک‌ها، عدم ناسازی و نیمه‌ساخته بودن یکسری از بلوک‌ها، عدم وجود آبراه سرپوشیده و مناسب که باعث آلودگی محیطی اشاره کرد. اما مهم‌ترین مشکل موجود در شهرک، عدم توجه به حریم و فضای شخصی می‌باشد که خود را در قالب مسائلی از جمله: امکان دید پیاده‌ها به طبقه‌ی همکف یکسری از بلوک‌ها در نتیجه، ایجاد مسأله‌ی اشرافیت، دید مستقیم و دسترسی راحت به ورودی بلوک‌ها و پارکینگ، عدم وجود محوطه برای هر بلوک و آزاد بودن ورود عموم به آن‌ها که هیچ فضای مکت و حریمی برای بلوک‌ها قائل نشده است و در نتیجه امنیت نیز کاهش می‌یابد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

وجود مشکلات رو به رشد در زمینه‌های معماری، مهندسی، برنامه‌ریزی شهری و غیره باعث ایجاد روانشناسی محیط گردید. معماران و مهندسان با مشکلات مربوط به روابط بین افراد و محیط ساخته‌شده، روبه‌رو هستند (Bonnes & Carrus, 2017, 3). روانشناسی محیطی، رابطه‌ی انسان با محیط کالبدی و تأثیرات این دو بر یکدیگر را بررسی می‌کند، به گونه‌ای که ارزش‌ها، نگرش‌ها و احتیاج‌های او مورد توجه قرار گیرد و به موضوعات "ادراک"، "شناخت" و "رفتارهای فضایی" که در تشریح رفتارهای مردم نقش اساسی دارند، بپردازد (مطلبی، ۱۳۸۶، ۵۵). در عصر حاضر در عرصه‌ی روانشناسی، با ظهور روانشناسی مثبت، عواملی چون شادکامی، خوش‌بینی، خلاقیت، معنا در زندگی، حمایت اجتماعی و امید و درمان و پیشگیری از اهمیت خاصی برخوردار گشتند (Chimick & Nekolaichak, 2004) به نقل از شاکه نیا و همکاران، (۱۳۹۴، ۲۹). مهم‌ترین قسمت آن، تأثیر مثبت و یا منفی محیط مصنوع بر رفتار انسان‌ها و یا بالعکس می‌باشد. در نظر گرفتن این موضوع می‌تواند تأثیر قابل ملاحظه‌ای در بهبود طراحی و ساخت محیط فیزیکی و در نهایت محیط فردی و اجتماعی مطلوب‌تر داشته باشد (نمازیان و قارونی، ۱۳۹۲، ۱۲۱). امید با سلامت روانی و جسمی که با انواع مقیاس‌ها از جمله پاسخ مثبت به مداخله پزشکی، سلامت ذهن، پرهیز از رویدادهای پرفشار زندگی، نشاط، شادکامی در امور زندگی و مسأله‌گشایی، همبستگی مثبت داشته و آن‌ها را پیش‌بینی می‌کند (Carr, 2005) به نقل از قاسمی و همکاران، (۱۳۸۸، ۱۹). امید درمانی بر مبنای رویکرد روانشناسی مثبت، به جای تمرکز بر ضعف‌های

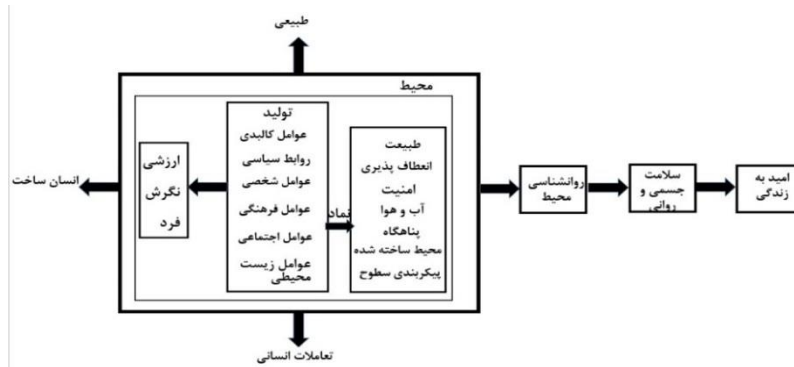
انسان، توانمندی‌ها و قابلیت‌های او را مورد توجه قرار می‌دهد (Seligman, 2009) به نقل از علیزاده و همکاران، ۱۳۹۲؛ ۷۳). امروزه روانشناسی محیطی یکی از رشته‌های مهم و فعال در دانشگاه‌های معتبر دنیا می‌باشد که با موضوعات مختلفی در ارتباط می‌باشد. اهمیت این موضوع به دلیل عدم رعایت معیارهای روانشناسی محیط مسکونی در شهرک از جمله خلوت (قلمرو، فضای شخصی، ازدحام) و حس مکان (غنا بصری، ادراک محیط، آسایش) می‌باشد که مورد بررسی قرار می‌گیرند و هم‌اکنون این امور بر سطح امید به زندگی ساکنان از لحاظ روحی و جسمی و سلامتی و سطح تنش افراد تأثیرگذار هستند.

پیشینه موضوع

روانشناسی محیطی ارتباط بین رفتار انسان و محیط کالبدی و اهمیت شناخت این ارتباط را بیان می‌کند. رفتارها و نیازهای انسان تأثیر عمده بر روی محیط انسانی دارد. رفتار پنهان شامل ادراک، شناخت، درک معنی، نمادگرایی و رفتار آشکار شامل تعامل اجتماعی، واکنش به هنجارهای فرهنگی و رفتار فضایی شامل خلوت، ازدحام، قلمرو، حرکت فضایی، انسان سنجی، ارگونومی است. محیط‌های شخصی، اجتماعی و فرهنگی رفتار انسان در راستای ارضای نیازهای مشخص سوق می‌یابد که این نیازها قسمتی از محیط انسانی محسوب می‌شود (فولادی تالاری، ۱۳۹۴). هر محل باید برای استفاده‌کنندگان فضای این امکان را فراهم کند که احساس کنند فضا فعالیت‌های مورد نظرشان را تسهیل می‌کند و نه اینکه مانع انجام آن‌ها شود که این همان فقدان ارتباط بین طراحی و روانشناسی محیطی است (گلستانی و همکاران، ۱۳۹۴). با استفاده از دانش روانشناسی محیطی می‌توان محیط را تبدیل به فضایی انعطاف‌پذیر کرد و در کاربر احساس رضایت را ایجاد نمود. از جمله راهکارهای پیشنهادی می‌توان ارتقاء کیفیت تسهیلات مجتمع، ارتقای وضعیت فرهنگی اجتماعی محله در راستای تقویت روابط همسایگی و ارائه خدمات عمومی در سطح مجتمع اشاره کرد (هادیان‌پور و یاقوتی‌زاده، ۱۳۹۴). علوم رفتاری می‌تواند برخی از مدل‌ها و مفاهیمی را که منجر به درک صحیح ارتباط انسان و محیط می‌شود، توسعه دهد. ویژگی‌های اصلی محیط شامل امنیت، آب و هوا، پناهگاه و محیط‌های ساخته شده، پیکربندی سطوح (افقی، عمودی و...) با قابلیت تبدیل شدن به نماد می‌باشد. از قابلیت‌های محیطی انسان، می‌توان به ویژگی‌های زیست محیطی و دلبستگی افراد (شناخت و درک عمیق) اشاره کرد (Shojazadeh et al, 2014). از تعامل دو حوزه‌ی علوم رفتاری و معماری، دانش میان رشته‌ای «روانشناسی محیطی» به تکوین رسیده و نظریه‌های طراحی بر پایه نیازها و درک انسان از محیط زندگی تدوین گردیده است (امامقلی و همکاران، ۱۳۹۱). دختران ساکن در آپارتمان‌های بدون طراحی در شاخص‌های سلامت عمومی، شادکامی و بهزیستی به جز زیر مقیاس اختلال کارکرد اجتماعی از میانگین کمتری نسبت به آپارتمان‌ها و ویلاها با طراحی داخلی برخوردارند. امروزه با روانشناسی محیط می‌توان نقش مهمی در سلامت افراد جامعه ایفا کرد. مناظر درمان‌کننده با استفاده از عناصر طبیعی بر رفتار و سلامت روان و انسان اثر دارد. از قابلیت‌های محیطی انسان، می‌توان به ویژگی‌های زیست محیطی و دلبستگی افراد (شناخت و درک عمیق) اشاره کرد (صفاری‌نیا، ۱۳۹۰). محیط دارای رابطه‌ی بین اشیاء با اشیاء، انسان و انسان با انسان است. بر این اساس، محیط دارای سه مؤلفه‌ی اساسی است: محیط طبیعی، محیط انسان ساخت و محیط تعاملات انسانی (جلیلی، ۱۳۸۹). برای توسعه‌ی جامعه‌ی پایدار، باید چگونگی روابط بین افراد و شرایط اجتماعی و تغییرات آن‌ها درک شود. بنابراین در روانشناسی محیطی باید روابط تولید و مصرف و روابط اجتماعی و سیاسی که در آن ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارها شکل گرفته است، ایجاد گردد و شیوه‌های ناپایدار زندگی و کار و محیط زیست، تولید و بازتولید گردد (Rathzel, 2009) و (Uzzell & Rathzel, 2009). روانشناسی محیط دارای سه بعد می‌باشد: ۱) محیط زیست شامل محیط‌های فیزیکی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. در برنامه‌ریزی و تجزیه و تحلیل تحقیق باید این دوره‌ها با یکدیگر ترکیب شوند. ۲) محیط‌ها با انعطاف‌پذیری کافی که باید مورد بررسی محققان قرار بگیرند. ۳) فاکتورهای زمانی شامل مدت زمان و زمانبندی اثرات زیست محیطی در طول زندگی (Winkel et al, 2009, 326). پایداری باید نه تنها از طریق پیش‌بینی منابع زیست محیطی، بلکه با حفظ عوامل شخصی و اجتماعی که در محیط روزمره تهدید می‌شوند مورد استفاده قرار گیرند که این امر، ایده‌ی رفاه روانی را بیان می‌کند (Vittoria Gialiani, Scopelliti, 2009). رویکردهای روانشناسی محیط، بعضی بر روی فرد تمرکز دارند و برخی بر محیط زیست اما هدف نهایی آن‌ها به رسمیت شناختن روابط پیچیده بین مردم و محیط ساخته شده، طبیعی و زندگی در اطراف آن‌ها است. تعامل با محیط زیست و نگرانی برای بهینه سازی روابط انسانی با گونه‌های دیگر بسیار قوی است که این چشم‌اندازها، در تعریف روانشناسی محیطی می‌باشد. توجه به عوامل محیطی، عوامل انگیزشی، مناسب بودن شرایط احتمالی و تغییر دادن ترجیحات در سیاست و دانش در زمینه روانشناسی محیط باید توجه شود (Gifford, 2008) به نقل از (Gifford, 2009). روانشناسی محیطی نقش مهمی را در کمک به شکل دادن محیط شهری ایفا می‌کند. مهندسی اجتماعی و محیطی بر روی هر دو جنبه فیزیکی و اجتماعی محیط عمل می‌کند و سبب گسترش ارتباط بین فرد و ساختار شهری می‌شوند. از مسائل مهم ارتباط انسان با محیط،

هویت و تفاوت‌های افراد می‌باشد (Moser, 2004). بین امید به زندگی و نگرش به مرگ و بهزیستی روانشناختی رابطه‌ی معناداری وجود دارد. نگرش‌ها از محیط تأثیر زیادی می‌گیرند و متغیر هستند. تغییر نگرش افراد نسبت به مرگ در راستای ارتقاء بهزیستی روانشناختی آن‌ها ضروری می‌باشد (افکاری و علیزاده، ۱۳۹۴). بین امید به زندگی و سلامت روان دانش‌آموزان رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد. هم‌چنین سطوح بالای امید با سلامت جسمی و روان‌شناختی، خود ارزشی بالا، تفکر مثبت و رابطه‌ی مثبت دارد ولی با روابط اجتماعی فوق‌العاده این رابطه منفی می‌باشد. امید به زندگی با افسردگی هم دارای ارتباط منفی می‌باشد. از راهکارهای پیشنهادی کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی، تقویت مراکز مشاوره و ارائه‌ی خدمات مشاوره‌ای و مددکاری در زمینه‌های فردی و گروهی و سرویس‌های خدمات سلامت روانی در راستای افزایش امید به زندگی قدم بردارند (شاکه‌نیا و همکاران، ۱۳۹۴). روان‌شناختی و امید به زندگی با کیفیت زندگی سالمندان رابطه معنی‌داری دارد. با بهبود شاخصه‌های امید به زندگی و سلامت جسمی و روانی و فراهم آوردن زمینه‌های استقلال، ارتباطات سالم و مخصوصاً ارتباطات خانوادگی قوی و بهبود و بهزیستی روان‌شناختی سالمندان، می‌توان سبب افزایش کیفیت زندگی آن‌ها شد (پورعبدل و همکاران، ۱۳۹۴). در بلندمدت نرخ شهرنشینی، نرخ بی‌سوادی و سرانه‌ی مخارج مصرف دخانیات، اثر منفی و درآمد سرانه و سرانه مخارج رفاه اجتماعی دولت اثر مثبت بر امید به زندگی داشته‌اند (طاهری بازخانه و همکاران، ۱۳۹۴). علاوه بر عوامل بهداشتی، عوامل اقتصادی، اجتماعی و محیطی در زیرمجموعه‌ی امید به زندگی قرار دارد و براساس برآوردها بیان می‌گردد که نهادهای اقتصادی تأثیر بالایی در بهبود وضعیت سلامت کشورهای مسلمان دارند (متقی، ۱۳۹۳). افراد، درک امید به زندگی شخصی خود را بر اساس عوامل مشابهی که امید به زندگی واقعی را پیش‌بینی می‌کنند، درک می‌کنند. یافته‌ها حاکی از آن است که حداقل تا حدودی، SLE یک ساختار پایدار نیست و ممکن است قابل ملاحظه باشد. SLE، عوامل بیولوژیکی / ژنتیکی (سن، طول عمر والدین) - عوامل اجتماعی - اقتصادی (درآمد) - رفتارهای بهداشتی (ورزش) - رژیم غذایی، مصرف الکل و سیگار) - عوامل روان‌شناختی (خوش بینی، اضطراب، ارتباط اجتماعی) می‌باشد (Griffin et al, 2013). ورزش و فعالیت بدنی در سالمندان موجب ارتقاء کیفیت زندگی و امیدواری در زندگی می‌شود. از ورزش در کانون‌های فعالیت سالمندان، مراکز مراقبتی و مجتمع‌ها در جهت افزایش امیدواری استفاده کنند از جمله راهکارها در این زمینه: ساخت و طراحی جاده‌های تندرستی، مسیرهای دوچرخه‌سواری، انجام حرکات نرمشی دسته جمعی، باشگاه‌های تندرستی مختص سالمندان، اردوهای دسته جمعی و غیره می‌باشد (ثابی، زردشتیان و نوروزی، ۱۳۹۲). علم اساساً نیست‌ها و هست‌ها را بیان می‌کند و شناسایی امید از این طریق بسیار مفید است. در سال‌های ۱۹۵۰ تا ۱۹۶۰، امید به شکل رسمی مورد بررسی قرار گرفت و افرادی مانند فرانکⁱⁱ به این نتیجه رسیدند که همان‌طور که اندیشه‌ها و هیجانات منفی موجب تضعیف سلامتی انسان می‌شوند، فرآیندهایی مثبت همچون امید، متغیری در جهت افزایش سلامتی انسان‌ها می‌باشد. اسنایدرⁱⁱⁱ از جمله کسانی بود که مسأله‌ی امید را به شکل علمی بررسی کرد و نظریه امید را مطرح کرد (Snyder, 2000) به نقل از پرچم و همکاران، (۱۳۹۲).

عوامل اجتماعی نظیر جنسیت، سرانه‌ی هزینه و هزینه‌های غیرخوراکی خانوار، سطح تحصیلات، زیرگروه اقتصادی - اجتماعی و بعد خانوار با امید به زندگی در ارتباط هستند. برآوردهای امید به زندگی در مناطق مختلف شهر تهران، نابرابری‌های زیادی را به ویژه بین مناطق مرفه و محروم نشان می‌دهد که باید سیاست‌گذاران توجه بیشتری به نابرابری‌های اقتصادی - اجتماعی و تأثیر آن بر نابرابری‌های سلامت داشته باشند (فرشته نژاد و همکاران، ۱۳۸۹). بین امید به زندگی و سرسختی روانشناسی دانشجویان رابطه‌ی مثبت معناداری وجود دارد. لازمه‌ی داشتن شخصیتی سرسخت، داشتن سلامت روان است و کسی از سلامت روان برخوردار نباشد در مواجهه با رویدادهای مهم زندگی دچار ناامیدی و افسردگی می‌گردد. این دولازم و ملزوم یکدیگرند (حسینی، ۱۳۸۸). امید به زندگی با شادی و رضایت از زندگی، همبستگی مثبت و معنادار و با افسردگی همبستگی منفی و معنادار دارد. معناداری زندگی به گونه‌ای غیرمستقیم در تعامل با امید می‌تواند سبب افزایش شادی و رضایت از زندگی و کاهش افسردگی گردد (نصیری و جوکار، ۱۳۸۷). میان امید به زندگی در بین گروه‌های سنی مختلف و وضعیت تأهل ارتباط معناداری وجود دارد. اندازه‌های امید برای افراد سالمند (۶۵-۵۴ سال) و برای افرادی که از هم طلاق گرفته بودند یا بیوه بودند پایین‌تر بود. بین امید و رضایت از زندگی به غیر از معیار سن نتایج مشابه‌ای وجود دارد (Bailey & Snyder, 2007, 233). در راستای توسعه انسانی باید در استان‌های مختلف، شاخص‌های امید به زندگی در بدو تولد و سال‌های سلامت به وسیله محققان و به تفکیک استان‌های کشور برآورد گردد (غفاریان شیرازی و همکاران، ۱۳۸۳). شکل ۱ و جدول ۱. بنابراین سؤال اصلی تحقیق این‌گونه است که چگونه روانشناسی محیط مسکونی در ایجاد امیدواری و افزایش امید به زندگی نقش دارد؟

شکل ۱: جمع‌بندی پیشینه‌ی تحقیق، نگارنده

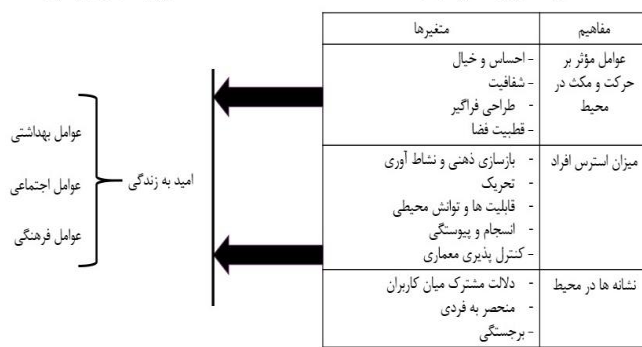
جدول ۱: معیارهای برگرفته از پیشینه، نگارنده

محقق	سال	معیارها
فولادی تالاری،	۱۳۹۴	سنجش محیط (سنجش ابعاد فیزیکی و عینی محیط مثل ارتفاع و نور، تنوع و تعداد مصنوعات موجود در یک فضا یا مکان، ویژگی‌های محل مانند شاد و مطبوع بودن فضا، جو اجتماعی - جنس مصالح - ازدحام - ساختمان های پایدار - اندازه فضا - رنگ فضا) - محیط انسان: اجتماعی - فرهنگی - رفتار انسان
گلستانی	۱۳۹۴	تقویت ارتباط بین فرد و محیط
هادیان پور و یاقوتی‌زاده	۱۳۹۴	عوامل شخصی - عوامل اجتماعی - عوامل فیزیکی - عوامل فرهنگی - شاخص‌های اجتماعی = کیفی (میانگین سطح زیربنای واحدهای مسکونی - دوام - مصالح، مالکیت - نحوه تصرف - امکانات زیرساختی - خدمات اساسی واحدهای مسکونی
Gifford	۲۰۱۲	فضای شخصی، قلمرو انسانی، شخصیت محیطی، تراکم جمعیت و جمعیت، حریم خصوصی
صفاری‌نیا	۱۳۹۰	طراحی داخلی، شادی، فضای سبز و عناصر طبیعی - عناصر طبیعی در محیط - ویژگی‌های زیست محیطی - دل‌بستگی
Gialiani & Scopelliti	۲۰۰۹	شناخت فضایی، ادراک محیط، حس مکان، فرآیندهای عاطفی، مکان و فرآیندهای هویت شخصیت و محیط‌زیست ارزیابی زیبایی‌شناسانه - ارزیابی کیفیت محیط، تنظیمات و رضایتمندی، نگرش و محیط زیست محیطی، ارزش های زیست محیطی - رفتار حرفه‌ای محیطی - کنترل محیطی و استفاده از فضا و فاصله در مدیریت تعامل اجتماعی (سرزمین، حریم خصوصی، فضای شخصی) - سازماندهی و استفاده از فضا - انتخاب مکان - پیامدهای رفتاری و سلامت عوامل استرس‌زای محیطی - رفتار مقابله - خواص زیست محیطی و تأثیر محیط زیست ساخته شده در طبیعت بر عملکرد، سلامت و رفتار
Vittoria Gialiani, Scopelliti	۲۰۰۹	عوامل شخصی - عوامل اجتماعی - عوامل زیست محیطی
Gifford	۲۰۰۹	عوامل محیطی - عوامل انگیزشی - تغییر دادن ترجیحات در سیاست و دانش
Uzzell & Rathzel	۲۰۰۹	روابط میان افراد - روابط اجتماعی و سیاسی - روند تولید و مصرف
Winkel et al	۲۰۰۹	محیط فیزیکی - اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی - توجه به اعطاف پذیری - مدت زمان اثرات زیست محیطی
Moser	۲۰۰۴	عوامل اجتماعی - عوامل اجتماعی - هویت
مطلبی	۱۳۸۰	ادراک محیطی، مقرر رفتاری، عوامل کالبدی، نیازهای انسان، توانش محیطی، معنای محیط.

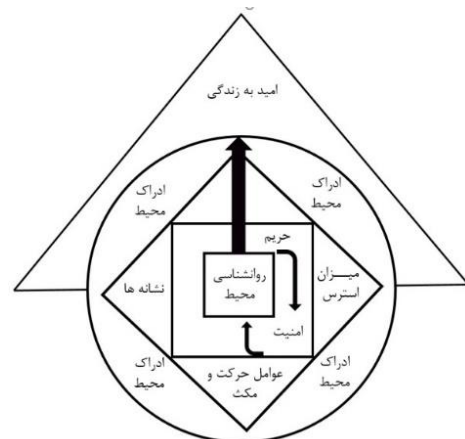
استقلال، ارتباطات قوی و سالم، بهبود بهزیستی روان‌شناختی، شاخص‌های بهداشتی درمانی.	۱۳۹۴	پورعبدل و همکاران
هزینه‌های بهداشتی - شاخص تولید غذا - نرخ بی‌سوادی - شاخص جرم و جنایت و شهرنشینی	۱۳۹۴	هالیکی اوغلو، ۲۰۱۱ به نقل از طاهری بازخانه و همکاران
اجتماعی - اقتصادی - محیطی: (نرخ بی‌سوادی - دسترسی به غذا - سرانه هزینه‌های بهداشتی - نرخ شهرنشینی - تولید دی‌اکسید کربن)	۱۳۹۴	گروسمن، ۱۹۷۲، به نقل از طاهری و همکاران
عوامل مؤثر بر سلامت: اجتماعی - اقتصادی - شرایط زندگی - بهداشتی	۱۳۹۳	متقی
عوامل بیولوژیکی، عوامل اجتماعی و اقتصادی، رفتارهای بهداشتی، عوامل روان‌شناختی	۲۰۱۳	Griffin
بعد جسمی - بعد روحی - (فعالیت بدنی کاری - فعالیت بدنی - فعالیت اوقات)	۱۳۹۲	ثانی و همکاران
مؤلفه‌های سلامت اجتماعی - وضعیت فرهنگی، اجتماعی (جنسیت، سرانه هزینه، سطح تحصیلات)، اقتصادی و بهداشتی	۱۳۸۹	فرشته‌نژاد و همکاران
سلامت روان (علائم جسمانی، نارساکنش اجتماعی، اضطراب، افسردگی) - سلامت جسمی - خودارزشی - تفکر مثبت - روابط اجتماعی	۱۳۸۴	شاکه‌نیا و همکاران
شاخص‌ها: اجتماعی - اقتصادی - فرهنگی - بهداشتی	۱۳۸۳	غفاریان و همکاران

هدف تحقیق بررسی ضرورت و حفظ مؤلفه‌های روانشناسی محیط در مجتمع‌های مسکونی و نقش آن در بهبود بخشی امید و سلامت واقعی و طول عمر افراد می‌باشد. این پژوهش به دنبال آن است که معیارهای روانشناسی محیط را در فضاهای سکونت در راستای مشکلات شهرک شناسایی کرده و ارتباط آن را با امید به زندگی ساکنان بسنجد. در راستای دستیابی به اهداف تحقیق، فرضیه‌ها و زیرفرضیه‌ها مطرح و آزمون و تحلیل بر روی آنها صورت می‌گیرد. بر اساس مطالعات صورت گرفته فرضیه اصلی تحقیق در راستای پاسخ‌گویی به سوال اصلی این‌گونه بیان می‌شود که توجه به معیارهای روانشناسی محیط در ارتقاء امید به زندگی افراد مؤثر می‌باشد. سایر فرضیات پژوهش نیز بدین ترتیب بیان می‌شوند که: ۱- عوامل مؤثر بر حرکت و مکث در محیط سبب ارتقاء سطح امید به زندگی افراد می‌شوند. ۲- میزان استرس افراد در امید به زندگی افراد نقش دارند. ۳- نشانه‌ها در محیط بر امید افراد به زندگی اثرگذار می‌باشند. شکل ۲ و ۳

متغیر وابسته (امید به زندگی)

متغیر مستقل (روانشناسی محیط)

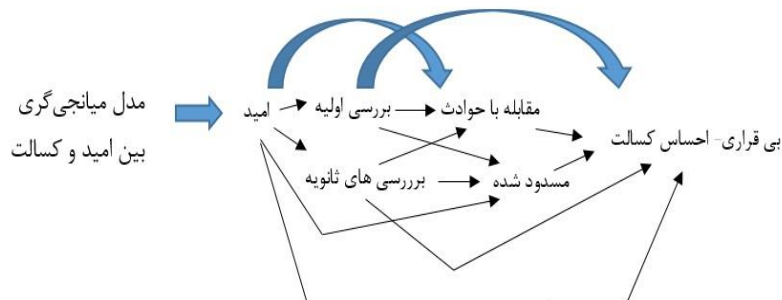
شکل ۲: جمع‌بندی فرضیات و متغیرهای مستقل و وابسته، نگارنده شکل ۳: روند دستیابی از مفاهیم متغیر مستقل به وابسته

مبانی نظری

روانشناسی محیطی زیر مجموعه‌ای از علوم رفتاری است. علوم رفتاری علاوه بر روانشناسی شامل دانش‌هایی چون انسان‌شناسی، جامعه‌شناسی و حتی علوم سیاسی و اقتصادی است (مطلبی، ۱۳۸۰، ۵۵). "روانشناسی محیط" را می‌توان، روانشناسی «انسان» و «محیط» پیرامونش دانست. برخی معتقدند که روانشناسی محیطی: شاخه‌ای از روانشناسی است که به مطالعه و تحلیل تعاملات و تقابلات تجارب و کنش‌های انسان با جنبه‌های مختلف محیط اجتماعی - فیزیکی توجه دارد (Canter and Carik, 1981 به نقل از جلیلی، ۱۳۸۹، ۲۹). روانشناسی محیط، پتانسیل بسیار بالایی برای کمک به بشریت دارد. در حالی که امروزه تعامل بین انسان و محیط کم‌اهمیت است، مدل

شخصی معقول به‌عنوان چشم‌انداز ارائه می‌شود. مردم در تلاش برای کشف فرصت‌هایی هستند که پایه‌ی واقعی برای امید وجود دارد. مردم محیط‌هایی که نیازهای اطلاعاتی آن‌ها را پشتیبانی می‌کند، از نظرشان معقول می‌باشد (RPM, Kaplan & Kaplan, 2005) به نقل از Kaplan & Kaplan, 2009, 330). در حقیقت روانشناسی محیطی مجموعه‌ای از قوانینی است که به کنش میان افراد، محیط مصنوع و محیط طبیعی می‌پردازد. به دیگر سخن، روانشناسی محیطی، تأثیر محیط بر تجربه‌های انسان، رفتارها و سلامتی او و همچنین، تأثیر افراد بر محیط طبیعی را بررسی می‌کند که همگی این موارد، عوامل مؤثر بر رفتار محیطی و راه‌هایی برای تشویق رفتارهای دوستانه بر محیط‌اند. روانشناسی محیطی، رشته‌ای منشعب از روانشناسی است که از اواخر دهه ۱۹۶۰ به رسمیت شناخته شد و از این رو، رشته‌ای به نسبت جدید، در حوزه روانشناسی به شمار می‌آید. پل^{iv} (۲۰۰۶) عقیده دارد که هلپاک نخستین پژوهشگری است که روانشناسی محیطی را در نیمه‌ی نخست قرن بیستم معرفی نمود. هلپاک^v (۱۹۱۱) تأثیر محرک‌های مختلف محیطی، همانند رنگ، شکل و دیگر اجزای محیط طبیعی، را بر فعالیت‌های انسانی مطالعه کرده‌است (اشتگ و همکاران، ۱۳۹۶، ۱). به طور سنتی تأکید در روانشناسی محیطی بر این بوده است که چگونه رفتار، احساسات و حس تندرستی انسان تحت تأثیر محیط فیزیکی قرار می‌گیرد (مکاندرو، ۱۳۹۵، ۲). محیط به عنوان سلسله‌مراتبی تعریف می‌شود که در آن فرد، مرکز آن محسوب شده و توسط محیط رفتاری، محیط ادراکی، محیط عملی و محیط جغرافیایی احاطه شده است (Sonnenfeld, 1977 به نقل از جلیلی، ۱۳۸۹، ۲۹). سه مؤلفه‌ی مجزا از محیط این‌گونه بیان می‌شود: محیط پدیده‌ای، شخصی و مفهومی. محیط مفهومی شامل (۱) فرهنگ فردی و خود فرهنگ، (۲) طبقه اجتماعی فرد، (۳) مرحله‌ای از زندگی که فرد در آن قرار دارد. محیط شخصی دربردارنده (۱) تصورات فردی از جهان مانند تصورات ذهنی از محیط پدیده‌ای است. محیط پدیده‌ای هم شامل چیزهای بی‌جان و جاندار. محیط تجربی مجموعه‌ای از باورها، نگرش‌ها، ارزش‌ها، شخصیت و برتری‌هایی که ادراک فرد از محیط پدیده‌ای را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Kirk, 1977 به نقل از جلیلی، ۱۳۸۹، ۲۹). مسئله‌ی بنیادین، درک نقش محیط ساخته شده در زندگی مردم، فهم چیستی معنای «محیط» است. «فضای اطراف» اصلی‌ترین معیار تعریف محیط است. بنابراین هر تعریف، توصیف، یا تبیین ماهیت کارکرد محیط باید باتوجه به چیزی در فضای اطراف باشد (لنگ، ۱۳۹۵، ۸۵). کورت کافکا^{vi} (۱۹۳۵) بین محیط جغرافیایی^{vii} و محیط رفتاری^{viii} تمایز قائل شده است. محیط جغرافیایی به محیط عینی و واقعیت‌های اطراف انسان گفته می‌شود؛ محیط رفتاری تصویر شناختی محیط عینی است که اساس رفتار را شکل می‌دهد. افراد دیگری باواژه‌هایی دیگر همین تمایز را قائل شده‌اند. برای مثال کرک^{ix} محیط را به پدیده‌ای^x (واژه لوین^{xi}) و شخصی^{xii} تقسیم کرده است. محیط شخصی در این تقسیم‌بندی شامل تصاویر فردی جهان (ویژگی‌های رفتاری) و باورها و نگرش‌های مربوط به آن (ویژگی‌های تجربی) است. داگلاس پورتیوس^{xiii} (۱۹۷۷)، «محیط‌های مفهومی» را به مفاهیم محیط‌های پدیده‌ای و شخصی اضافه کرد. او می‌نویسد: باورها، نگرش‌ها، ترجیحات و دیگر جنبه‌های شخصیتی، ویژه افراد است، ولی در عین حال این ویژگی‌ها از تجربیات فرد به‌عنوان عضوی از یک خانواده، قومیت، طبقه‌ی اجتماعی و گروه‌های فرهنگی و ملی با شیوه‌ی زندگی خاص تأثیر می‌گیرند (لنگ، ۱۳۹۵، ۸۷). توانش‌های اشیاء مادی آن دسته از خصوصیات کالبدی است که می‌تواند به گونه‌ی خاصی به وسیله حیوان و یا انسان مورد استفاده قرار گیرد. سطوح مختلف محیط تأمین‌کننده رفتارهای مختلف برای موجود زنده (انسان و حیوان) است (مطلبی، ۱۳۸۰، ۶۲). روابط متقابل بین محیط زیست و فرد و گروه‌ها، فرهنگ‌ها و زمینه‌های اجتماعی در روانشناسی اجتماعی که زیرمجموعه‌ی روانشناسی محیطی است وجود دارد. هر رابطه‌ای در ارتباط با چیزی یا فردی است. این بخشی از یک مثلث است که از افراد، گروه‌ها، زمینه‌های اجتماعی و اشیاء تشکیل شده (Gunther, 2009, 360). نظریه‌های برونسویک^{xiv}، گیسون^{xv} و برلی^{xvi}، هر یک عواملی از درک محیطی را بیان کردند و دارای نظریه‌های روانشناسی بودند از جمله: تأکید بر خواص محرک‌ها، آن‌ها تحقیقات قابل توجهی را در زمینه‌ی ماهیت ادراک محیط انجام دادند که در حوزه‌های عملی برنامه ریزی شهر، برنامه ریزی پارک و معماری گسترش یافته است (Gifford, 2012, 55). ارتباط بین انسان و محیط فرآیندی است که در جریان آن انسان و محیط به یکدیگر متصل شده و امکان مبادله اطلاعات فراهم می‌آید (پاکزاد و بزرگ، ۱۳۲۸، ۴۹). بخشی از روانشناسی محیط است. هنری موری^{xvii} و کرت لوین^{xviii}، شخصیت موری و مفاهیم آلفا بتا را معرفی کردند. در این زمینه نظریه‌ی میدان لوین بیان می‌شود: قدرت واقعی و درک شده از محیط زیست برای تأثیر بر رفاه فرد، تحقیقات داخلی و خارجی (حساب‌های ذهنی و عینی از آغاز و تکمیل یک توالی رفتار) (Gifford, 2012, 56). جدول ۳. امید یعنی انتظار مثبت برای دست‌یابی به هدف‌ها که دارای ۳ بعد کمک هدف، گذرگاه^{xix} و عامل^{xx} می‌باشد (Snyder, 2000, 13) به نقل از پرچم و همکاران، ۱۳۹۲، ۶). رابینسون^{xxi} معتقد است امید از پایه‌های اصولی توازن و قدرت روانی است که مشخص‌کننده دستاوردهای زندگی است. به عقیده استاس^{xxii} امید دارای دو مؤلفه‌ی شناختی و عاطفی است. مؤلفه‌ی عاطفی، پیش‌بینی‌کننده رویدادهای مثبت در آینده و افزایش سلامت روان می‌باشد (شاکه نیا و همکاران، ۱۳۹۴، ۲۹). اسنایدر^{xxiii} و همکارانش (۱۹۹۱) امید را مجموعه‌ای شناختی می‌دانند که مبتنی بر احساس موفقیت ناشی از منابع گوناگون (تصمیم‌های هدفدار و مسیرها شیوه‌های انتخاب شده برای

نیل به اهداف) است. امید یا تفکر هدفدار به دو دسته مسیرهای متفکر و منابع متفکر تقسیم می‌شود. (مسیرهای متفکر) انعکاس‌کننده ظرفیت فرد برای تولید کانال‌های شناختی جهت رسیدن به اهدافش است. (منابع متفکر) هم عبارتند از افکاری که افراد درباره توانایی‌ها و قابلیت‌هایشان برای عبور از مسیرهای برگزیده تعریف کرده‌اند تا به اهدافشان برسند (Snyder et al, 2000) به نقل از نصیری و جوکار، (۱۳۸۷، ۱۶۱). امید تأثیر معناداری در ارزیابی ثانویه و مقابله با آن دارد. (Chang & Desimone, 2001, 117).

شکل ۴: تحلیل امید (Cahng & Desimone, 2001, 121)

روابط بین امید و رفتارهای مقابله‌ای برای افراد با فرهنگ‌های مختلف متفاوت است و نتایج نشان می‌دهد ارزیابی و مقابله مهم هستند اما در پیش‌بینی تعدیل کافی نیستند. (Chang & Desimone, 2001, 128). افزایش امید به زندگی در ارتباط با اتخاذ یکی از استراتژی‌های بهداشتی نسبت به دیگران مربوط است (Naimark, 2017, 471).

روش تحقیق

روش تحقیق در این مقاله توصیفی-تحلیلی می‌باشد. نمونه‌ی آماری بر اساس جمعیت شهر رشت ۳۸۶ نفر محاسبه شد و به دلیل عدم بازگشت ۴۲۰ پرسشنامه توزیع گردید که در نهایت ۳۹۰ پرسشنامه صحیح بود و از طریق spss و smart pls مورد تحلیل قرار گرفتند.

معرفی نمونه‌ی مورد مطالعه

شهرک مسکونی اندیشه واقع در شهر رشت استان گیلان، بالاتر از پل شهدای گمنام واقع در بلوار افتخاری می‌باشد. موقعیت مکانی در تصاویر زیر مشخص گردیده است.

تصویر ۱: جانمایی فضاها در شهرک اندیشه، منبع: نگارندگان

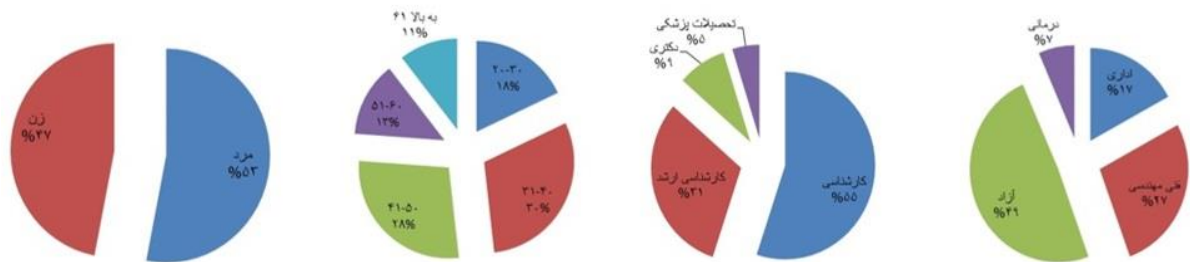
تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق

تجزیه و تحلیل آماری شامل دسته بندی و تلخیص و توصیف و تحلیل اطلاعات گردآوری شده است که با بکارگیری تکنیک‌های آمار توصیفی و استنباطی انجام می‌گیرد. روش‌های آمار توصیفی برای تعیین و بیان ویژگی‌های شواهد پژوهش بکار برده می‌شوند که در بخشی از آن شاخص‌های متغیرهای پژوهش در نمونه آماری محاسبه و تحلیل می‌گردند. در بخش توصیفی به ویژگی نمونه آماری و بیان مشخصه‌های

توصیفی متغیرهای پژوهش پرداخته شده و در بخش استنباطی با بکارگیری مدل معادلات ساختاری (تحلیل مسیر از طریق رگرسیون) به بررسی مسیرهای مشخص شده مطابق با مدل مفهومی پرداخته شده است. قابل ذکر است که از نسخه SPSS 19 برای آمار توصیفی و نسخه ۲ نرم افزار اسمارت PLS برای آمار استنباطی تحقیق استفاده گردید.

بررسی توصیفی ویژگی‌های جمعیت شناختی

مطابق تصویر زیر اکثریت اعضای نمونه را مردان تشکیل داده‌اند. به لحاظ سنی اکثریت پاسخ دهندگان در رده سنی بین ۳۱-۴۰ سال قرار داشتند. به لحاظ تحصیلات ۵۵٪ لیسانس بوده اند که بالاترین درصد و فراوانی را در بین رده‌های تحصیلی داشته اند و دومین رده تحصیلی پر جمعیت کارشناسی ارشد بوده اند. بنابراین اکثریت اعضای نمونه آماری تحقیق، دارای تحصیلات دانشگاهی هستند. به لحاظ شغلی نیز اکثریت پاسخ دهندگان شغل آزاد داشتند.

شکل ۵: نمودارهای مشخصات پرکنندگان پرسشنامه، منبع: نگارندگان

بررسی توصیفی متغیرهای تحقیق

در این پژوهش یک متغیر مستقل (روانشناسی محیط) با سه معیار (حرکت و مکث در محیط، استرس افراد، نشانه‌ها در محیط) و یک متغیر وابسته (امید به زندگی) انتخاب شده است که بر اساس یک مدل مورد بررسی قرار گیرند. برای توصیف متغیرهای پژوهش از شاخص‌های مرکزی و پراکنندگی استفاده شده است. جدول ۲. توصیف متغیرهای تحقیق نشان می‌دهد که همگی شاخص‌ها دارای میانگین نزدیک به مقدار متوسط (عدد وسط طیف لیکرت پنج گزینه‌ای: ۳) می‌باشند و از دید افراد شرکت کننده در این تحقیق همه معیارها در وضعیت تاثیرگذاری بر متغیر وابسته امید به زندگی قرار دارند. قدرمطلق ضرایب چولگی و کشیدگی همان‌طور که مشخص است برای متغیرهای تحقیق خارج از بازه (۱ و -۱) می‌باشد، که بیانگر عدم انحراف توزیع و منحنی متغیر در مقایسه با یک توزیع نرمال است.

جدول ۲: آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Skewness		Kurtosis	
				Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
حرکت و مکث در محیط	390	3.2391	.81953	-.228	.124	-.450	.247
کنترل استرس	390	3.1481	.83694	.022	.124	-.534	.247
نشانه‌ها در محیط	390	3.2048	.81946	-.253	.124	-.483	.247
امید به زندگی	390	3.3837	.71601	-.064	.124	-.569	.247
Valid N (listwise)	390						

تحلیل استنباطی یافته‌ها

(۱) آزمون همبستگی: جدول زیر ضرایب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه میان ابعاد مستقل و وابسته تحقیق را به صورت دو به دو نشان می‌دهد. ضریب مثبت نشان‌دهنده رابطه‌ی مثبت و مستقیم و ضریب منفی نشان‌دهنده رابطه منفی و معکوس بین دو متغیر می‌باشد.

جدول ۳: همبستگی بین ابعاد متغیر مستقل و وابسته تحقیق

		Correlations			
		x1	x2	x3	y
حرکت و مکث در محیط (X1)	Pearson Correlation	1	.730**	.933**	.794**
	Sig. (2-tailed)		.000	.000	.000
	N	390	390	390	390
کنترل استرس (X2)	Pearson Correlation	.730**	1	.806**	.891**
	Sig. (2-tailed)	.000		.000	.000
	N	390	390	390	390
نشانه‌ها در محیط (X3)	Pearson Correlation	.933**	.806**	1	.826**
	Sig. (2-tailed)	.000	.000		.000
	N	390	390	390	390
امید به زندگی (y)	Pearson Correlation	.826**	.891**	.794**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	
	N	390	390	390	390

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

همان‌طور که بر طبق ضرایب همبستگی مشخص است، متغیرهای تحقیق در سطح اطمینان ۹۹ درصد، به طور مثبتی با هم در ارتباط هستند. به طوری که کنترل استرس افراد بیشترین ارتباط را با امید به زندگی ساکنین محل دارد.

۲) برازش مدل: قبل از وارد شدن به مرحله آزمون فرضیات تحقیق، اطمینان یافتن از صحت و برازش مدل‌های اندازه‌گیری ضروری می‌باشد. برازش مدل اندازه‌گیری شامل بررسی پایایی و روایی سازه‌های تحقیق است. تحلیل‌های لازم در دو بخش (۱) پایایی شاخص (ضریب بارهای عاملی، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی)، (۲) روایی همگرا (ضرایب میانگین واریانس استخراج شده سازه‌ها).

۲-۱) اعتبار همگرا و سازگاری درونی^{xxiv}: متوسط واریانس استخراج شده^{xxv}، به بررسی میزان همبستگی هر سازه با سؤالات (شاخص‌های) خود می‌پردازد و برای سنجش روایی همگرا استفاده می‌شود که نشان‌دهنده میانگین واریانس به اشتراک گذاشته بین هر سازه، با شاخص‌های خود است و این متوسط واریانس استخراجی بایستی بالاتر از ۰/۴ باشد تا اعتبار همگرا تایید شود. پایایی مرکب هم بایستی ۰/۷ یا بالاتر باشد که نشان از کافی بودن سازگاری درونی می‌باشد.

جدول ۴: شاخص‌های اعتبار همگرا، سازگاری درونی و برازش مدل

GOF	$\sqrt{R^2}$	\sqrt{AVE}	R ²	CR	آلفای کرونباخ	AVE	معیارها
			-	۰/۹۰	۰/۸۸	۰/۵۴	حرکت و مکث در محیط
۰/۶۸۱	۰/۹۵	۰/۷۱۲	-	۰/۹۰	۰/۸۷	۰/۵۵	کنترل استرس
			-	۰/۸۷	۰/۸۴	۰/۵۱	نشانه‌ها در محیط
			۰/۹۲	۰/۸۸	۰/۸۶	۰/۴۳	امید به زندگی

با کمک شاخص میانگین واریانس استخراج شده مشخص شد که تمام سازه‌های مورد مطالعه دارای میانگین واریانس استخراج شده بالاتر از ۰/۴ هستند. شاخص پایایی ترکیبی (سازگاری درونی) جهت بررسی پایایی پرسشنامه استفاده شد و تمامی این ضرایب بالاتر از ۰/۷ می‌باشند و نشان از پایا بودن ابزار اندازه‌گیری می‌باشند.

۲-۲) شاخص نیکویی برازش مدل (GOF): این شاخص سازش بین کیفیت مدل ساختاری و مدل اندازه‌گیری شده را نشان می‌دهد و برابر است با:

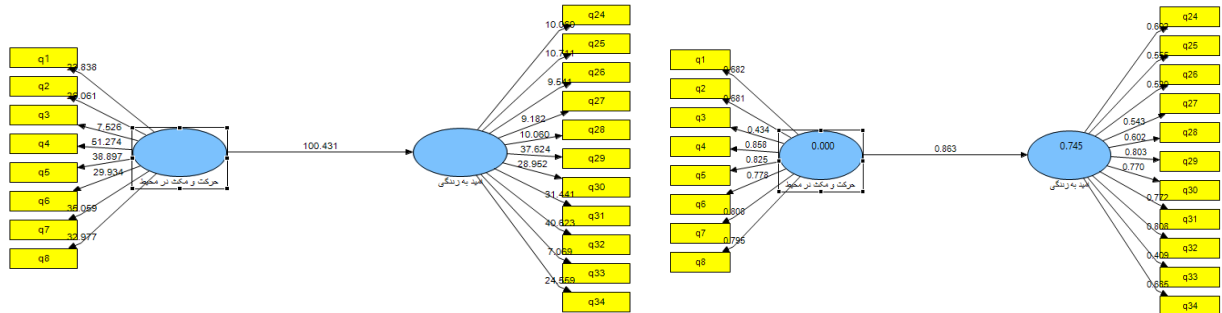
$$GOF = \sqrt{AVE} \times \sqrt{R^2}$$

که در آن \sqrt{AVE} و $\sqrt{R^2}$ میانگین AVE و R² می‌باشد. بالا بودن شاخص مقدار GOF از ۰/۴ برازش مدل را نشان می‌دهد. مقدار شاخص برازش برابر ۰/۶۸ شده است و از مقدار ۰/۴ بزرگ‌تر شده است و نشان از برازش مناسب مدل دارد. به بیان ساده‌تر داده‌های این پژوهش با ساختار عاملی و زیربنای نظری تحقیق برازش مناسبی دارد و این بیانگر همسو بودن سؤالات با سازه‌های نظری است.

۳) مدل ساختاری (تحلیل مسیر و پاسخ به فرضیه های تحقیق): در این قسمت از طریق بررسی مدل ساختاری یا درونی تحقیق به بررسی فرضیات تحقیق می‌پردازیم. بدین صورت که توسط تحلیل مسیر بین متغیرهای تحقیق، تاثیر آن‌ها را بر روی یکدیگر شناسایی کرده و فرضیات تحقیق را مورد آزمون قرار می‌دهیم.

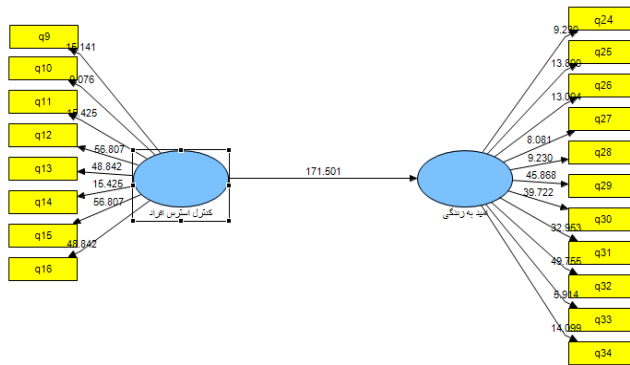
۱-۳) مدل اندازه گیری (تحلیل عاملی تاییدی):

شکل ۶: نمودارهای تخمین ضرایب استاندارد

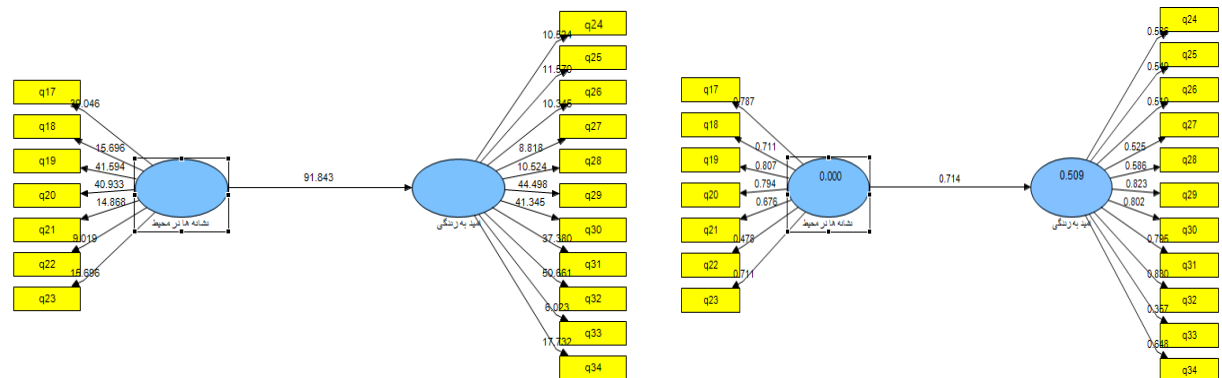
مدل بالا در حالت تخمین معناداری (T-Value)

مدل بالا در حالت تخمین ضرایب استاندارد (B)

مدل بالا در حالت تخمین معناداری (T-Value)

مدل بالا در حالت تخمین ضرایب استاندارد (B)

مدل بالا در حالت تخمین معناداری (T-Value)

مدل بالا در حالت تخمین ضرایب استاندارد (B)

تمامی بارهای عاملی سوال‌های پرسشنامه مربوط به فرضیه اول (عوامل مؤثر بر حرکت و مکتب در محیط سبب ارتقاء سطح امید به زندگی افراد می‌شوند) بالای ۰/۳ می‌باشد و تمامی سوالات نقش تعیین کننده در تحقیق دارند. هم‌چنین مقدار آماره t (۱۰۰/۴۳۱) برای پارامتر حرکت و مکتب در محیط طبق قاعده خطای پنج درصد در ناحیه رد فرض صفر (خارج بازه ۱/۹۶ تا -۱/۹۶) برآورد شده است. لذا می‌توان بیان نمود که فرض با ۹۵ درصد اطمینان تایید می‌شود و با توجه به مثبت بودن ضریب مسیر (۰/۸۶۳) می‌توان گفت عوامل حرکت و مکتب در محیط ۸۶ درصد بر سطح امید به زندگی افراد تاثیر مثبت و معنادار دارد. هم‌چنین ضریب تعیین نشان می‌دهد که حرکت و مکتب در محیط ۷۴ درصد از تغییرات امید به زندگی افراد را توضیح می‌دهد. نمودار ۱ و ۲. تمامی بارهای عاملی سوال‌های پرسشنامه مربوط به فرضیه دوم (میزان کنترل

استرس افراد در امید به زندگی نقش دارند) بالای ۰/۳ می‌باشد و تمامی سوالات نقش تعیین‌کننده در تحقیق دارند. هم‌چنین مقدار آماره t (۱۷۱/۵۰۱) برای پارامتر کنترل استرس افراد طبق قاعده خطای پنج درصد در ناحیه رد فرض صفر (خارج بازه ۱/۹۶ تا -۱/۹۶) برآورد شده است. لذا می‌توان بیان نمود که فرض محقق با ۹۵ درصد اطمینان تایید می‌شود و با توجه به مثبت بودن ضریب مسیر (۰/۹۴۵) می‌توان گفت کنترل استرس افراد ۹۴ درصد بر امید به زندگی افراد تاثیر مثبت و معنادار دارد. هم‌چنین ضریب تعیین نشان می‌دهد که کنترل استرس افراد ۸۹ درصد از تغییرات امید به زندگی را توضیح می‌دهد. نمودار ۳ و ۴. تمامی بارهای عاملی سوال‌های پرسشنامه مربوط به فرضیه سوم (نشانه‌ها در محیط بر امید افراد به زندگی نقش دارند) بالای ۰/۳ می‌باشد و تمامی سوالات نقش تعیین‌کننده در تحقیق دارند. هم‌چنین مقدار آماره t (۹۱/۸۴۳) برای پارامتر نشانه‌ها در محیط طبق قاعده خطای پنج درصد در ناحیه رد فرض صفر (خارج بازه ۱/۹۶ تا -۱/۹۶) برآورد شده است. لذا می‌توان بیان نمود که فرض محقق با ۹۵ درصد اطمینان تایید می‌شود و با توجه به مثبت بودن ضریب مسیر (۰/۷۱۴) می‌توان گفت نشانه‌ها در محیط ۷۱ درصد بر امید به زندگی افراد تاثیر مثبت و معنادار دارد. هم‌چنین ضریب تعیین نشان می‌دهد که نشانه‌ها در محیط ۵۰ درصد از تغییرات امید به زندگی را توضیح می‌دهد.

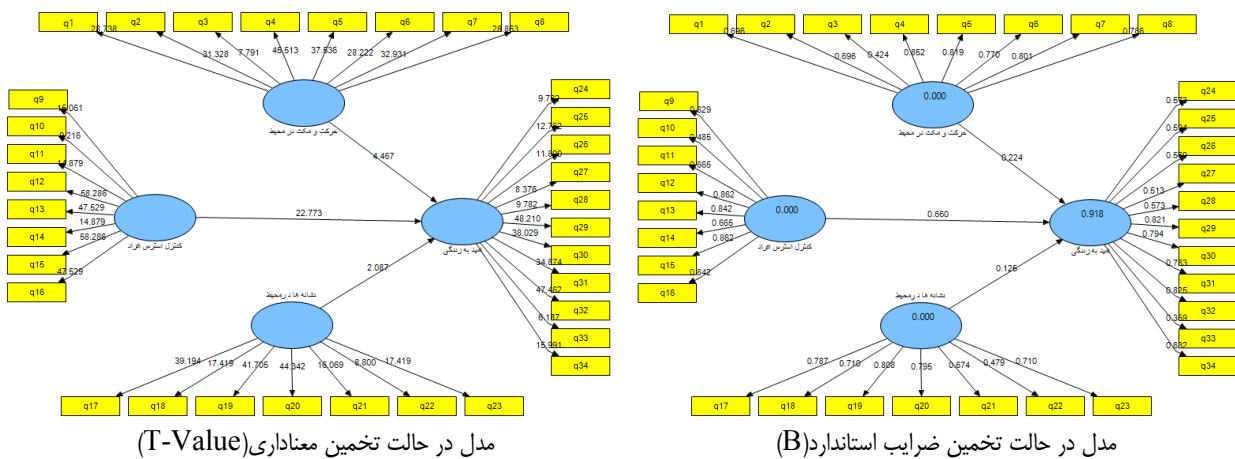
جدول ۵: نتایج تحلیل مسیر جهت بررسی فرضیه اول تا سوم تحقیق

فرضیه‌های تحقیق	جهت تاثیر	امید به زندگی افراد	بتا	t	R2	وضعیت فرضیه	جهت تاثیر
←	حرکت و مکث در محیط	امید به زندگی افراد	۰/۸۶۳	۱۰۰/۴۳۱	۰/۷۴۵	تأیید	+
←	کنترل استرس افراد	امید به زندگی افراد	۰/۹۴۵	۱۷۱/۵۰۱	۰/۸۹۴	تأیید	+
←	نشانه‌ها در محیط	امید به زندگی افراد	۰/۷۱۴	۹۱/۸۴۳	۰/۵۰۹	تأیید	+

$|t| > 1.96$ Significant at $P < 0.05$, $|t| > 2.58$ Significant at $P < 0.01$

مدل ساختاری (تحلیل مسیر)

شکل ۷: نمودارهای حالت تخمین

مدل در حالت تخمین معناداری (T-Value)

مدل در حالت تخمین ضرایب استاندارد (B)

جدول ۶: نتایج تحلیل مسیر همزمان فرضیه‌های تحقیق

فرضیه‌های تحقیق	جهت تاثیر	امید به زندگی افراد	بتا	t	R2	وضعیت فرضیه	جهت تاثیر
←	حرکت و مکث در محیط	امید به زندگی افراد	۰/۲۲۴	۴/۴۶۷		تأیید	+
←	کنترل استرس افراد	امید به زندگی افراد	۰/۶۶۰	۲۲/۷۷۳	۰/۹۱۸	تأیید	+
←	نشانه‌ها در محیط	امید به زندگی افراد	۰/۱۲۵	۲/۰۸۷		تأیید	+

بر اساس نتایج به دست آمده از تحلیل مسیر همزمان فرضیه‌های تحقیق، مقدار آماره t برای تمامی این پارامترها طبق قاعده خطای پنج درصد در ناحیه رد فرض صفر (خارج بازه ۱/۹۶ تا -۱/۹۶) برآورد شده است. لذا می‌توان بیان نمود که تمامی فرضیه‌های محقق به طور همزمان با ۹۵ درصد اطمینان تایید می‌شود.

نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، جنبه‌های روان‌شناسی محیط در راستای ارتقاء امید به زندگی در شهرک اندیشه از طریق نرم‌افزار spss و smart pls بررسی گردید. جهت بر طرف کردن مشکل اساسی شهرک یعنی مسأله‌ی حریم و فضای شخصی و تأثیر آن بر امنیت می‌باشد، عوامل تأثیرگذار بر متغیر مستقل شامل معیارهای حرکت و مکث، استرس و نشانه‌های محیطی انتخاب و سطح اثرگذاری آن‌ها بر امید به زندگی تحلیل شد. بر مبنای مطالعات صورت گرفته و با توجه به مثبت بودن ضرایب مسیرها در آزمون‌ها می‌توان گفت متغیرهای انتخاب شده تأثیر مثبت و معناداری بر میزان امید به زندگی ساکنین شهرک اندیشه دارد. همچنین با توجه به ضریب بتا مشخص است که معیار کنترل استرس افراد و نشانه‌های محیطی روی هم رفته ۹۱ درصد از تغییرات امید به زندگی را توضیح می‌دهند و سایر تغییرات، به دلیل عوامل خارج از موضوع تحقیق می‌باشد. در خاتمه بیان می‌گردد که از طریق توجه به عوامل زیر می‌توان امیدواری افراد به زندگی را افزایش داد. عناصر معماری سستی در محیط و کالبد، مفاهیم معنوی مانند نور و آب، توجه به اندازه و محل قرارگیری بازشوها و میزان گشودگی فضا، سطح انعطاف در استفاده از فضا، توجه به هندسه و تناسب کالبدی و رده‌بندی‌های فضایی برای فاکتور حرکت و مکث، توجه به سطح ازدحام در طراحی فضا، سطح ابهام در محیط و علائم مسیرها و فضاها، محدودیت و چیدمان فضایی برای فاکتور تعیین سطح استرس افراد، تعداد تکرار عنصر در محیط، میزان رؤیت‌پذیری در شب و ویژگی‌های طراحانه، توجه به معیارهای زیبایی‌شناسانه و تمایز شکلی فضاها و چیدمان کاربری‌ها برای فاکتور نشانه‌ها در محیط.

پی‌نوشت

i . Charles Richard "Rick" Snyder	xiv. Egon Brunswik
ii . Frank H. Simonton	xv. James Gibson
iii. Charles Richard "Rick" Snyder	xvi. Donald Berlyne
iv. Enric Pol	xvii. Henry Murray
v. Willy Hellpach	xviii. Kurt Lewin
vi. Kurt Koffka	xix. Agency
vii. geographical environment	xx. Parthway
viii. behavioral environment	xxi. Cecil Robinson
ix. William Kirk	xxii. Arthur W Staats
x. Phenomenal	xxiii. Charles Richard "Rick" Snyder
xi. Kurt Lewin	xxiv. CR
xii. Personal	xxv. Average Variance Extracted (AVE)
xiii. John Douglas Porteous	

فهرست منابع

- اشنگ، ل، ون‌دن‌برگ، ا، و دگروت، ج. (۱۳۹۶). مفاهیم پایه در روانشناسی محیطی. ترجمه‌ی سپیده بزرگ و آناهیتا شهری. کتاب فکر نو، ۴۲۲ صفحه.
- افکاری شهرستانی، ز، و علیزاده، ع. (۱۳۹۴). رابطه امید به زندگی، نگرش مثبت به مرگ و بهزیستی روانشناختی در بین زنان و مردان بالای ۳۰ سال در تهران. دومین کنفرانس ملی توسعه‌ی پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی. تهران. مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی، موسسه آموزش عالی مهر اروند، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار، ۱-۱۲.
- امامقلی، ع، آلوایان، س، آبوایان، ز، و علی اسلامی، غ. (۱۳۹۱). روانشناسی محیطی، عرصه مشترک معماری و علوم رفتاری. فصلنامه علوم رفتاری، دوره ۴، شماره ۱۴، ۳۳-۴۴.
- بهروزی، ب. و فرامرزی اصلی، م. (۱۳۹۵). بررسی سه عامل مؤثر در طراحی مجتمع مسکونی با رویکرد روانشناسی محیط در شهر تبریز. کنفرانس بین‌المللی مهندسی شهرسازی، عمران، معماری، قم، دانشگاه علمی کاربردی استانداری قم، ۱-۱۲.
- پاکزاد، ج. و بزرگ، ج. (۱۳۹۵). القای روانشناسی محیط برای طراحان. انتشارات: تهران: آرمانشهر، ۱۳۹۱، ۴۱۷ صفحه.
- پرچم، ا، فاتحی زاده، م. و محققیان، ز. (۱۳۹۲). ابعاد سه گانه نظریه امید اسنایدر و تطبیق آن با دیدگاه قرآن کریم، دو فصلنامه علمی-پژوهشی تحقیقات علوم قرآن و حدیث دانشگاه الزهراء. سال ۱۰، شماره ۱، ۱-۲۹.
- پورعبدل، س، عباسی، م، پیرانی، ذ. و عباسی، م. (۱۳۹۴). رابطه امید به زندگی و بهزیستی روان شناختی با کیفیت زندگی سالمندان. مجله روان شناسی پیری. دوره ۱، شماره ۱، ۵۷-۶۵.
- ثنایی، م، زردشتیان، ش. و نوروزی سید حسینی، ر. (۱۳۹۲). "اثر فعالیت‌های بدنی بر کیفیت زندگی و امید به زندگی در سالمندان استان مازندران"، مطالعات مدیریت ورزش، شماره ۱۷، ۱۳۷-۱۵۸.

- جلیلی، م. (۱۳۸۹). مروری تحلیلی بر مفهوم محیط در ادبیات روان شناسی محیط ماهیت محیط. منظر. شماره ۱۲، ۳۱-۲۸.
- حسینی، م. (۱۳۸۸). "رابطه امید به زندگی و سرسختی روان شناختی"، اندیشه و رفتار، دوره ۳، شماره ۱۲، ۶۵-۵۷.
- شاکه‌نیا، ف.، تقی پور، ط. و فرامرزی، ف. (۱۳۹۴). بررسی رابطه امید به زندگی با سلامت روان و ابعاد آن در دانش آموزان. نشریه سلامت و تندرستی در مدارس.
- صفاری نیا، م. (۱۳۹۰). تأثیر محیط های مسکونی مختلف (خانه های ویلایی یا انواع آپارتمان) بر سلامت روان، شادکامی و بهزیستی شخصی دختران نوجوان. پژوهش های روان شناسی اجتماعی. دوره ۱، شماره ۱، ۷۳-۶۰.
- طاهری بازخانه، ص.، کریم زاده، م. و تحصیلی، ح. (۱۳۹۴). بررسی عوامل اقتصادی-اجتماعی مؤثر بر امید به زندگی در ایران. مجله اقتصادی. شماره های ۱ و ۲.
- علیزاده، م.، رضایی، ع. و حسینی قصر، ص. (۱۳۹۲). اثربخشی امید درمانی گروهی بر افزایش امید به زندگی در مبتلایان به ویروس HIV. فصلنامه علمی-پژوهشی روانشناسی سلامت. سال ۲، شماره ۴، ۸۰-۷۲.
- غفاریان شیرازی، ح.، چمن، ر.، قربانی، ع.، حاتمی پور، ا.، زاده باقری، ق. و جبارنژاد، ع. (۱۳۸۳). برآورد امید به زندگی و طول عمر در زنان و مردان روستایی استان کهگیلویه و بویراحمد در سال ۱۳۸۲. مجله ارمغان دانش. سال ۱۰، شماره ۳۸، ۸۶-۷۹.
- فرشته نژاد، م.، اسدی لاری، م.، مرادی لاکه، م.، واعظ مهدوی، م.، و متولیان، ع. و اسحق افکاری، م. (۱۳۸۹). برآورد امید زندگی و ارتباط آن با عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت در جمعیت شهری مناطق مختلف شهر تهران در سال ۱۳۸۷ (طرح سنجش عدالت در شهر). فصلنامه علمی - پژوهشی ماب و تزکی. شماره ۱۷، ۴۰-۲۵.
- فولادی تالاری، م. (۱۳۹۴). روان شناسی محیطی در آفرینش فضای معماری. اولین کنفرانس بین المللی انسان، معماری و شهرسازی، تبریز، ایران، ۱۰-۱.
- قاسمی، ا.، عابدی، ا. و باغبان، ا. (۱۳۸۸). اثربخشی آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر بر میزان شادکامی سالمندان. دانش و پژوهش در روان شناسی کاربردی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان). شماره ۴۱، ۳۸-۱۷.
- گلستانی، ن.، کریمی، ب.، کشاورز، آ. و رنجبران، م. (۱۳۹۴). روانشناسی محیطی و ارتباط آن با حوزه‌های کارکردی معماری. کنفرانس بین المللی مهندسی معماری و شهرسازی، تبریز، ایران، ۱۳-۱.
- لنگ، ج. (۱۳۹۵). آفرینش نظریه‌ی معماری (نقش علوم رفتاری در طراحی محیط). ترجمه‌ی علیرضا عینی‌فر [تهران]: انتشارات دانشگاه تهران، ۳۲۸ صفحه.
- متقی، س. (۱۳۹۳). عوامل مؤثر بر امید به زندگی در کشورهای منتخب اسلامی (بر اساس گروه های همگن درآمدی). فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی، سال ۱۴، شماره ۵۵، ۲۰۵-۱۸۵.
- مطلبی، ق. (۱۳۸۰). روانشناسی محیطی دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری. نشریه‌ی معماری و شهرسازی هنرهای زیبا. شماره ۱۰، ۶۷-۵۲.
- مک‌اندرو، ف. (۱۳۹۵). روانشناسی محیطی. ترجمه‌ی غلامرضا محمودی [تهران]: وانی، ۴۲۲ صفحه.
- نصیری، ح. و جوکار، ب. (۱۳۸۷). معناداری زندگی، امید، رضایت از زندگی و سلامت روان در زنان. پژوهش زنان. دوره ۶ شماره ۲، ۱۵۷-۱۷۶.
- نمازیان، ع. و قارونی، ف. (۱۳۹۲). حلقه گمشده روان شناسی محیط در آموزش معماری. نشریه علمی - پژوهشی انجمن معماری و شهرسازی ایران. شماره ۵.
- هادیان پور، م. و یاقوتی زاده، ع. (۱۳۹۴). تأثیر روانشناسی محیط در خانه های ویلایی یا آپارتمان ها به لحاظ کیفیت مسکن. کنفرانس بین المللی عمران، معماری و زیرساخت های شهری، ۱۱-۱.
- Bonnes, M. Carrus, G. (2017). Environmental psychology, overview, ElsevierInc, 1-11.
- Bailey, Thomas C. Snyder, C. R. (2007). satisfaction with life and hope: a look at age and marital status", The psychological record, 57,233-240.
- Chang, edward c. Desimone, Shawna L. (2001) . The influence of hope appraisals,copininh, and dusphoria: a test of hope theory", Journal of social and clinical psychology, Vol.20. No.2, pp 117-129.
- Gunther, H.(2009). The environmental psychology of research, Journal of Environmental Psychology, 29, 358-365
- Gifford, R. (2009). Environmental psychology: Manifold visions, unity of purpose, Journal of environmental psychology, 29, 387-389.
- Gifford, R. (2012).Environmental Psychology, University of Victoria, Victoria, BC, Canada, 54-60.
- Griffin, B. Loh, V. Hesketh, B. (2013). A mental model of favtors associated with subject life expectancy, Social Science & Medicine, 82, 79e86.
- Kaplan, S. Kaplan, R. (2009). Creating a larger role for environmental psychology: The Reasonable Person Model as an integrative framework, Journal of Environmental Psychology 29, 329-339.
- Moser, G. (2004).Urban environments and human behavior",Encyclopedia of applied psychology, Volume 3, 621-631.
- Naimark, D. (2017). Life expectancy measurements, university of Toronto, Toronto, ON, Canada, Inc,419-431.